

Valastyán Tamás

Szemközt az emlékezettel

A Vulgo című bölcséleti folyóiratról

Sokáig gondolkoztam, hogy mi szerepeljen ezen a *Névjegyen*, amelyet most Önöknek, Nektek átnyújtok, hogy aztán az emlékezetükben, emlékeitekben bármikor felidézhető, visszakereshető legyen. Egy magát bölcséletinek aposztrofáló folyóirat névjegyén tehát mi is szerepeljen. Már maga a meghatározás megütőzést kelthet, noha mindnyájan tudjuk kb., mi az, hogy bölcsélet, és tisztában vagyunk a folyóirat jellegzetességeivel is. De mindez így, egy szöszerkezetben, ráadásul a *Vulgóra* illesztve, rögtön kérdéseket vet fel. Először, a könnyebbnek tűnő, bár fájdalmas és sajnálatos problémára utalva: a folyóirat titulus feltételez egyfajta rendszerességet, periodikus megjelenést, azaz hogy a Vélt vagy Valós, Imaginárius vagy Vágyott Olvasó számíton a megjelenésre – mert hát a szerkesztőnek mégiscsak az Olvasó a mindene –, várja azt, váljon az élete részévé, intellektuális táplálékként mindig tudjon érte nyúlni, ha épp úgy tartja úri kedve vagy ízlése. De ugye, ezt a *Vulgóval* nem teheti meg, leszámítva az első számot, amelynek a terjesztése valamiképp jól sikerült. Már csak azért sem teheti meg a Kedves Olvasó mindezt a *Vulgóval*, mert a terjesztés nehézségein túl, a rendszeres megjelenéssel is hadilábon állunk, mindig keletkeztek lyukak az évfolyam masszív idejében. Így aztán nálunk a hiány teremtő módon lett része a szerkesztői munkának, nem lehetett pontosan sohasem tudni, persze szigorúan a Kedves, Vágyott Olvasó szemével nézve az eseményeket, hogy teszem azt a 2002/2. szám csak Neki nincs meg, vagy egyáltalán nem is létezik. Mindez persze az olvasóban az irántunk táplált vágyakozást természetesen csak még tovább fokozhatta.

És ez már a bölcséleti dilemmák vizeire kormányoz minket. Létezik-e, lehetséges-e egyáltalán a *Vulgo* című folyóirat? Hát hogyan létezne, fakadhatnánk ki, akár még arrogánsan is, megjelentek a számok, szeretik is azokat, sőt már haragosaink, mi több, ellenségeink is vannak. Ez csak azt jelentheti, hogy vagyunk, nem?! De hogy lehetséges-e egy bölcséleti periodika, ráadásul önmagába, önnön sorstörténetébe a hiányt teremtő módon felvevő, interiorizáló folyóirat – ez már egy nehezebb kérdés. Abban az értelemben semmiképp sem lehetséges – állíthatjuk –, ha a bölcsélet valamely titkos tudás ideális képeként jelenik meg a szemeink előtt, amelynek kontúrjait nekünk, e tudás letéteményeseinek egy megközelíthetetlenül fenséges lap hasábjain a beavatottak számára sorsszerű fel-

adatunk állandóan körülrajzolgatni, és e rajzolgatás eredményét szigorúan csak a „szakma” számára hozzáférhetővé tenni. Ha viszont a bölcsességet nem ilyen misztagóg, egy közösségből kiemelt státuszú entitásként kezeljük, hanem eleve a közölhetőség, a másokkal való megoszthatóság elve szerint gondoljuk el, akkor már, mondhatni, előfeltételez egyfajta megjelenést, olvasható felületet, dialógikus viszonyt a bölcsélet. Tehát a bölcséleti folyóirat léte egyenesen szükség-szerűnek mutatkozhat előttünk. És hát mi más is lenne a szerkesztés lényege, mint közösen végiggondolni, és másokkal rendszeresen megosztani bizonyos, minket a mindennapi és metafizikai létünkben érintő problémákat.

Na de van-e a szerkesztésnek pertinenciája, egy fő szempont- és elvrendszer – azon túl, hogy örömködve vagy verejtékesen, viszonylagos vagy tényleges rendszerességgel az Imaginárius Olvasóink elé tárjuk tevékenységünk eredményét? Erre a kérdésre is nehéz válaszolni, hiszen ha azt nézzük, hogy már van a szerkesztőknek kézikönyve, a szerkesztői munka bizonyos részei megtanulhatóak, egyfajta gyakorlat elsajátításával és némi tehetséggel ráadásul még ki is lehet tűnni szerkesztőtársaink, a szerkesztőségek, folyóiratok közül, akkor azt mondhatjuk, hogy a hagyományhoz, az elsajátítható tudáshoz való egyszerre affirmatív és kritikai viszonyulás lehetne egy ilyen pertinens szempont. De valóban tekinthető-e a hagyomány, a felhalmozott, továbbörökíthető tudás a szerkesztés alapjának? És az egyéni invenció, a személyiség, a bátor emberi kiállás ügyek, kéziratok, szerzők mellett vagy ellen? Legendák születtek, születnek lapok, szerkesztők körül. De ha jobban szemügyre vesszük ezeket a legendákat, láthatjuk, hogy e történetekben vagy a politikai, vagy az emberi dimenziók a jellegmeghatározóak, éppen a szakmai, bármiféle tudáson vagy hagyományon alapuló sajátosságok a legkevésbé megfoghatóak. Mert hát – és most a bölcsészettudomány, a szellem kulturalitásának világában szerkesztett és kiadott periodikákra gondolok elsősorban –, mi mégiscsak valami olyasmit járunk körül legtöbbszörre, olyasmire kérdezzük rá, olyasmit feszegetünk hónapról hónapra, amely az *ízlés* olyannyira hatalmas és átláthatatlan, átjárhatatlan, sőt igencsak elasztikus határvonalakkal övezett birodalmán belül van. És itt, ezen megfoghatatlan jellemnél nem állunk meg, nem maradunk meg e birodalom képlékeny határánál, hanem tovább megyünk, és megpróbálunk aktívan viszonyulni az ízlés kimérákat, fenéges szépségeket, és persze valamiképp elsajátítható tudást, de a felmérhetetlen, a *sui generis*. Megtudhatatlan monstruóz defektusát is rejtő zónájához. Ítéletet formálunk, olykor direkt módon, többszörre azonban indirekt, egy kulturális közösség terében széttartó, szétszóródó módon. Ízlésközösségeket alakítunk a munkánkkal. És ez azért már – gondoljunk bármennyire is ironikusan, kevésbé a másokat előkelő beavatás szertartása szerint, mint inkább a másokkal való képzeletbeli vagy valóságos beszélgetés dramaturgiája mentén saját tevékenységünk hatásmechanizmusára – komoly dolog. De ha ez így van, ha ilyen komolyak vagyunk és komolyan veendő feladatot látunk el, mégiscsak lennie kellene egy

pertinens szempontrendszernek, amelynek figyelembevételével, amelyhez igazodva végezzük a munkánkat.

Ehhez képest ilyen pertinenciát véleményem szerint nem lehet kijelölni. Ötletek, vágyak, elképzelések, szorongások, legfőljebb ha ilyen-olyan koncepciók vannak, állandóan gondozandó, átfűsületlen, nyers szövegvariánsok érkeznek, cirkulálnak a redaktív térben, impertinens aktivitással. A jó szerkesztés éppen ennek az *impertinens redaktivitásnak* a szabadjára engedése, nem pedig a megfékezése. Merthogy voltaképpen mi, vélt vagy valós, lehetséges szerkesztők mindennek – mármint a nyers szövegvariánsok redaktív cirkulálásának – nehéz örömmel, de azért mégiscsak örülünk. Néha örömtelenség ez persze, a kanti értelemben is akár. Kant az ítélőerőhöz, amely az előbb említett megítéléshez, ízlésítéléshez kapcsolódó felsőbb megismerőképesség, mint az elme vagy kedély az öröm és örömtelenség érzését rendelte hozzá. Öröm és örömtelenség együtt munkál a szerkesztői ítélőerőben. És taktikázni is kell persze, ez pedig már a redaktív tevékenység etikai dimenzióját érinti. Hogy miként osszuk meg a véleményünk szerinti hibát vagy a tökéletes közölhetetlenséget az adott szerzővel. Mert az Olvasó mellett a Szerző a mindene a szerkesztőnek. Olykor képesek vagyunk letérdelni előtte egy kéziratért, csúszni-mászni akár, vagy azt talán mégsem? Dehogynem. Hogy aztán akár vissza is adjuk Neki ugyanazt a kéziratot. Hogy dolgozzon még rajta, vagy egyáltalán felejtse el minket, mert hát tökéletes szöveg, az ugye, nincs. Egy elutasító gesztusért ormótlan affirmatív viszonyulást is képesek vagyunk produkálni. Csoda, hogy egy ilyen ambivalens emberi viszonyrendben a szerkesztőségek egyáltalán vannak és lehetnek. A szerkesztőségek mégis vannak, szerencsés esetben egy hagyományhoz igazodhatnak, talán még szerencsésebb esetben maguk teremtenek hagyományt. De legfőképp: barátságok, gyűlöletek, rivalizálások agonális ereje tölti ki a redakciók tereit.

A *Vulgo* című bölcseleti folyóirat is egy ilyen agonális térből, voltaképpen a Kossuth Lajos Tudományegyetem Filozófia Intézete folyosójának, szemináriumi szobáinak – bocsássanak meg a képzavarért – agóráján születő szellemi erő és aktivitás által született meg 1999-ben. Persze nem előzmények nélkül, a *Határ* irodalmi és kritikai folyóirat, valamint a *Latin Betűk* Kiadó több éves munkája előzte meg a *Vulgo* létét. És mindenekelőtt Vajda Mihálynak a gondolkodást életformaként, mentalitásként megformáló oktató és kutató tevékenysége animálta annak a laza szellemi-baráti társaságnak a *Vulgo* körül, által szerveződő életét és munkáját, amelyből kikerültek a közvetlen szerkesztők (Gulyás Gábor, Sutyák Tibor, Széplaky Gerda, Valastyán Tamás, később csatlakozott Kukla Krisztián, Simon Attila és Takács Ádám), és a rendszeres vagy kevésbé aktív szerzők, olvasók. Misu szellemi és baráti jelenlétét egy oximoronnal lehetne talán leginkább visszaadni: egyfajta mély nagyvonalúsággal, ahogy Friedrich Schlegel mondaná, önkéntelen és megfontolt elváltoztatási képességgel volt, van köztünk jelen, noha ha jól emlékszem, egyetlenegy szerkesztőségi ülésen sem vett részt.

És hát a fiatalabbik Schlegel neve sem véletlen kerül elő, minden magára valamit is adó filozófiai almanach előképeként tűnik fel az általa alapított *Athenaeum* folyóirat a XVIII. század szédületesen izgalmas utolsó két évéből. Noha társaságunkra egyáltalán nem jellemző a német gondolkodási hagyomány preferálása. Éppen hogy azt próbáltuk működésünk viszontagságos kilenc éve alatt elősegíteni, hogy a filozófiai kultúrák és nyelvek, gondolkodási és diszciplináris irányzatok színes kavalkádja reprezentálódjon folyóiratunkban a kortárs amerikai filozófia kontinentális érzékenységű vonulatától kezdve az angolszász elemfilozófiai törekvések és a német-francia fenomenológiai kutatások bemutatásán át a legújabb Sade-recepció, koraromantika- és Kierkegaard-kutatás eredményeinek adaptálásáig. Próbáltunk ízelítőt adni megannyi izgalmas, kurrens filozófiai-esztétikai, irodalomelméleti áramlatból, az érdeklődő és laikus olvasót is egyaránt kielégíteni igyekezvén a feminista ihletésű irodalom- és filozófiaértés plasztikus bemutatásától kezdve a társ- és határtudományok, mint a képzőművészeti hermeneutika és a zenefenomenológia, a kritikai társadalomtudomány vagy épp a bibliaegzegetika tárgykörein át a magyar nyelven megjelenő irodalomelméleti, filozófiai, esztétikai irodalom értő és igényes, nagy merítéssel megírt, a problémákat mélységélességgel megvilágító kritikák közléséig. De ugyanúgy említhetem a kortárs angolszász felelősségetikai reflexiókat tárgyzó blokkunkat, vagy egy-egy, az európai gondolkodás doyenjeként számon tartott figura (Hans-Georg Gadamer, Maurice Blanchot) vagy épp a kontinentális és angolszász gondolkodás fekete bárányaként elkönyvelt szerző (Jacques Derrida) szövegeit és azok friss, kontextuális értelmezéseit közreadó ciklust, mint amelyek, ahogy mondani szokták, űrt töltenek be a hazai filozófiai kultúra nyilvánosságában. Mint ahogy hiányt pótló volt az is, amikor egy-egy, a filozófiai irodalomban releváns szó (erőszak, perspektíva, szerzőség, monológ, halál, performansz, szintaxis, test, anya) jelentésköreit mutattuk be bőségesen merített tanulmányokban, állandó és váltakozó rovatainkban.

A *Vulgata* rovatban főképp olyan tematikák bemutatására kerül sor, amelyek valamelyest a nagyobb filozófiai nyilvánosságot érintik. Vagy oly módon, hogy vita formájában több rokon tudományterület képviselői is hozzászólnak és befolyásolják a kérdések alakulásrendjét (lásd pl. Reinhart Koselleck és Hans-Georg Gadamer udvarias tanulmány-váltását történelem, hermeneutika és nyelv viszonyáról), vagy oly módon, hogy magának az adott problémának a léte-lehetőségfeltétele eleve megkívánja és szükségessé teszi a szélesebb értelemben vett (köz)gondolkodást (lásd pl. az idő problémájának arisztotelészi és Derrida általi újrafogalmazását). *Szex* rovatunkban az európai filozófiai kultúrában többnyire marginálisan kezelt témák újragondolására teszünk kísérletet: ilyen pl. a test, identitás, hatalom és vágy mátrixának az ész és hit metafizikai konstrukciói által elnyomott, helyesebben leánykolt mivolta. A *Függő* elnevezésű rovatban a magyar nyelven megjelenő tágabb értelemben vett filozófiai irodalmat szándékozunk bemutatni hol szikárabb nyelvezetű recenziók, hol esszéisztikus érzékenységű kritikák for-

májában. A *Va banque* – miként az elnevezés is sejteti – záró szerkesztői gesztusa olyan szövegeket nyújt az olvasónak, amelyek valamiképp az adott szám egészében megjelenő vagy épp csak felsejlő tematikához kapcsolódnak oly módon, hogy azt egy teljesen új perspektívában képesek láttatni.

A tematikus koncentráción, a színvonalas közléseken és az igényes szöveg-gondozáson túl talán az volt a legfontosabb szerkesztői elvünk, hogy még ismeretlen fiataloknak, a középgeneráció tagjai és az idősebb, már nevet és rangot szerzett gondolkodók számára egyaránt megjelenést biztosítsunk – ugyanazon a felületen, az együtt-gondolkodás és a közvetítés jegyében. Merthogy a *vulgo* kifejezés egyébként éppen a közvetítésre, a bölcseletnek a köz számára is hozzáférhetővé válására utal, kb. azt jelenti, „azaz”, „vagyis”. Az értelmezés, a megértés, magyarázat ősi nyelvi gesztusa tehát az, amivel szembesülhet a Tisztelt Olvasó, ha minket választ. És ha ránéz a folyóiratra, láthatja, hogy nem mindennapi, egyszerű borító rejti a tipográfiailag motivált szövegek révén születő és reményeink szerint rendre igényesen megidézett filozófiai szellemet. Mindezért Petromán Lászlót illeti dicséret.

Viszont a mi történetünkhöz hozzátartozik az is, hogy ebben az évben szerkesztjük meg utoljára a *Vulgót*. És ez azért is különösen fájó momentum, mert a szerkesztő számára az Olvasó és a Szerző mellett mégiscsak a saját folyóirata a mindene. A sors történetünkbe aktív, teremtő mozzanatként interiorizált hiány, viszonylagosság és rengeteg esetlegesség immár felemésztí a kommunikáció lehetőségének, a megjelenés diadalának az elevenségét. Ilyen formában, ilyen összetételben már biztos nem születünk újjá. De azért a kommunikáció, a diadal talán megmarad. Szemközt az emlékezettel.